

UZLUKSIZ TA'LIM VA KASBIY RIVOJLANISHNI TA'MINLASH MAQSADIDA PEDAGOG KASBIY MAHORATINI BAHOLASHNI RIVOJLANTIRISH

Xalimov Zafar Xatamovich

Bilimni baholash agentligi huzuridagi Ilmiy amaliy o'quv markazi bosh mutaxassisi

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universiteti doktoranti

Annotatsiya: Hukumatimiz ta'lim sohasida pedagoglarning kasbiy mahoratini baholash ta'lim sifatini oshishida muhim rol o'ynamaydi deb hisoblaydi. Shu sababli, o'qituvchi kasbining barqaror rivojlanishiga asosi bo'lishi mumkin bo'lgan pedagoglar kasbiy mahoratini baholashning izchil tizimi mavjud emas. Balki pedagoglarning kasbiy bilim va ko'nikmalarini baholashni butunlay qamrab olmagan va ularga natijadan boshqa hech qanday xulosa bermaydigan attestatsiya tizimi ishlab kelmoqda. Ushbu tadqiqot O'zbekistonda joriy etilgan o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini baholash tizimini rivojlantirish haqida.

Kalit so'zlar: o'qituvchi, baholash, malaka oshirish, kasbiy rivojlanish

Аннотация: Наше правительство считает, что оценка профессиональных навыков педагогов в сфере образования не играет существенной роли в повышении качества образования. Поэтому отсутствует согласованная система оценки профессиональных навыков педагогов, которая могла бы стать основой устойчивого развития профессии учителя. Возможно, работает система аттестации, которая не полностью охватывает оценку профессиональных знаний и навыков педагогов и не дает им никаких выводов, кроме результата. Данное исследование о развитии системы оценки профессиональных компетенций педагогов, внедренной в Узбекистане.

Ключевые слова: преподаватель, оценивание, повышение квалификации, профессиональное развитие

Abstract: Our government believes that the assessment of the professional skills of pedagogues in the field of education does not play an important role in improving the quality of education. Therefore, there is no consistent system of evaluating the professional skills of pedagogues, which can be the basis for the sustainable development of the teaching profession. Perhaps there is an attestation system that does not completely cover the assessment of professional

knowledge and skills of pedagogues and does not give them any conclusions other than the result. This study is about the development of the system of evaluating the professional competencies of teachers introduced in Uzbekistan.

Key words: teacher, assessment, training, professional development

Kirish. Respublikamizda ayni paytda birgina Vazirlar Mahkamasining 17.09.2021 yildagi “Maktabgacha, umumiy oʻrta, oʻrta maxsus, professional va maktabdan tashqari taʼlim tashkilotlari pedagog kadrlarini attestatsiyadan oʻtkazish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi 572-son qarori asosida pedagog kadrlarga malaka toifalarini berish maqsadida imtihonlar tashkil etib kelinmoqda.

Pedagogik kompetensiyani baholash taʼlim tizimida baholash (assessment) ning asl mohiyati tushunilmagani uchun muhim jarayon deb hisoblanmaydi. Soʻnggi paytlarda taʼlimda oʻquvchilarning yutuqlarini baholash taʼlim berishdan ham muhim vazifa etib belgilangan. Aslida, oʻqituvchilarning malakasi va faoliyatini baholash talim berish vazifasining oʻzi kabi muhimdir (Darling & Hammond, 2010). Pedagoglar talabalarning muvaffaqiyatga erishishlarida taʼsir qiluvchi hisoblanadi. Bundan tashqari, talim berishda muhim vazifa bajaruvchi oʻqituvchilar jamiyatning ijtimoiy oʻzgarishlarida hissasi katta (Okeke & Mtyuda, 2017).

Pedagoglar kasbiy mahoratini baholash nafaqat ularning oʻqitiladigan materialni qaydarajada oʻzlashtirganini bilish, balki oʻqituvchining mustaqil rivojlanishini ragʻbatlantirishdir (Wilkerson & Lang, 2007). Bundan tashqari baholash natijalari oʻqituvchilarning malakasini oshirish yoki oshirmaslikka qaror qabul qilishga ham asos boʻladi. Ayni paytda ishlab turgan attestatsiyadan oʻtkazish imtihonida pedagogning mutaxassislik fani va kasb standarti boʻyicha bilim darajasini aniqlash maqsadida 40 ta test topshirigʻi va pedagogik mahoratni aniqlash maqsadida ilgʻor pedagogik uslub va texnologiyalarni (“case study” uslubi, loyihalar uslubi, hamkorlikda oʻqitish, “amaliy oʻyin”, interfaol taʼlim uslubi va boshqalar) qoʻllash boʻyicha 10 ta topshiriqlari pedagogning kasbiy mahoratini baholashni keng qamrab olmaydi. Aslida, pedagogik kompetensiyalarni baholashda tadbiq qilinishi mumkin boʻlgan yangicha tizimlar taʼlim sifatini oshirishda salmoqli hissa qoʻshadi.

Xalqaro miqyosda oʻqituvchining malakasini baholashga qiziqish taʼlimda sifatga erishishga talabning ortganligi va oʻqituvchilik kasbining sharafligi kasb sifatida tan olinishi

hisobiga ortib bormoqda (Roelofs & Sanders, 2007; Vermunt & Verloop, 1999). O'qituvchilik kasbi inson hayotini rivojlantirishda muhim o'rin va rolga ega bo'lgan kasb sifatida qabul qilinmoqda. Jamiyatda o'qituvchi rolining muhimligi o'qituvchi kasbiy mahoratiga yuqori talablarni keltirib chiqarmoqda. O'qituvchilarning malakasini baholash ularning kasbiy mahorati sifatini bilishning bir usuli hisoblanadi. Turli mamlakatlar, jumladan, O'zbekistonda, o'qituvchilar malakasini baholash sifatida pedagog kadrlar attestatsiyadan o'tkaziladi. 5 yuz mingdan ko'p bo'lgan o'qituvchisi bo'lgan O'zbekistonda ham kompetentsiyani baholashga qaratilgan imtihonlar tashkil etish oson ish emas. Yana bir muammo nafaqat oson bo'lmagan baholashni amalga oshirish, balki attestatsiya natijalarini tahlil qilish hamdir. Ommaviy attestatsiyada ko'p sonli o'qituvchilar uchun imtihonlar tashkil qilsih, test natijalarini tahlil qilish murakkab vazifalardir.

O'zbekistonda kompetentsiyaga asoslangan malaka imtihonlari tashkil etilganda qanday talablarga javob berishi muhimligi quyidagi savollarga javob izlash orqali tadqiq etiladi:

- 1) Pedagoglarning malaka imtihonining maqsadlari nimadan iborat?
- 2) Pedagoglarning malaka imtihonida qanday kompetensiyalari o'lchanadi?
- 3) Pedagoglarning malaka imtihonida qanday savollar qo'llaniladi?
- 4) Pedagoglarning malaka testi qanday tuzilishi kerak?
- 5) Pedagoglarning malaka imtihonlari natijasi qanday keying harakatlarni keltirib chiqaradi?
- 6) Pedagoglarning malaka imtihoni kasbiy rivojlanishda handay vazifa bajaradi?
- 7) O'qituvchilarning malaka sinovlarini o'tkazish uchun qanday dasturlar ishlab chiqilgan?
- 8) O'qituvchining malakasini oshirishda yangi dasturdan qanday natijalar kutiladi?

Uzluksiz ta'lim tanlov yoki imkoniyat emas, balki o'sib borayotgan inson ehtiyojlarining muammolarini hal qilish zarurati (Donaldson & oth., 2013). O'qituvchilar ta'limning asosiy tarkibiy qismi sifatida o'zlarini yangi bilim va ko'nikmalar bilan qurollantirishni talab qiladigan yangi muammolar va o'zgarishlarga duch kelishadi (Kabaday, 2016). O'qituvchilarning kasbiy mahorati fan, texnika, san'at taraqqiyoti, jamiyat va davr taraqqiyotiga muvofiq amalga oshirilishi kerak

(Mulyasa, 2013). O'z ustida ishlayotgan o'qituvchilar uzluksiz ta'limni amalga oshirish hisobiga insoniyat sivilizatsiyasini yaxshiroq yo'nalishda qurish katalizatori sifatida qatnashishi mumkin.

O'qituvchining ish qobiliyati va kasbiy mahoratini baholash o'qituvchi faoliyatini yaxshilashga qaratilgan harakatlar va faoliyat tarzida amalga oshirilishi kerak. O'qituvchining malakasini baholash nafaqat o'qituvchilarning o'qitiladigan materialni qay darajada o'zlashtirganini aniqlash, balki o'qituvchilarning o'z-o'zini rivojlantirishini rag'batlantirishdir (Wilkerson & Lang, 2007, 17-18-bet).

Pedagoglarning kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarini baholash quyidagilarga imkon beradi:

- Pedagoglarning kasbiy vazifalarini bajarishda faoliyat samaradorligini oshirish (takomillashtirish vazifasida);
- Pedagoglarning ta'lim berishda o'quvchilarning bilim olishlarini rivojlantirish (hisobdorlik vazifasida).

Pedagog o'qituvchiga vazifa sifatida qo'yilgan talablarga qanchalik javob berish bermasligini tekshirmaslik, ya'ni baholamaslik o'qituvchining o'z ustida ishlamasligiga va rivojlanishga harakat qilmasligiga olib keladi. Faqatgina o'z ustida ishlashni davom ettirayotgan o'qituvchilardangina butun umri davomida jamiyat va atrof-muhitga foydasi tegishi mumkin bo'lgan avlodi yetishib chiqadi.

O'qituvchining malakasi va samaradorligini aniqlash, statistikasini hisoblash va xaritalash turli yo'llar bilan amalga oshirilishi mumkin, jumladan: imtihon qilish, malaka oshirish kursini o'zlashtirishi, faoliyatini kuzatish, portfolio va natijadorligi misolida (Wilkerson & Lang, 2007). Respublika miqyosida o'qituvchilarning kompetensiyalarini baholash uchun testlar yaxshi yechimdir. O'qituvchining malakasi haqida aniq tasavvurlarga testlar o'tkazish orqali ega bo'lish mumkin. Standartlashtirilgan testlar aniq va hisobdor natijalarini beradi.

O'qituvchining malakasini baholash uning qanday kompetensiyalarini baholash aniq ko'zda tutilganini talab qiladi (Roelofs & Sanders, 2007).

Umuman olganda, odamlar kompetensiyaning ma'nosi haqida allaqachon tasavvurga ega bo'lsalar ham, lekin aslida kompetentsiya keng va xilma-xil ma'noli termindir (Vathanophas, 2007).

Mutaxassislar pedagoglarning malakasini turlicha izohlaydilar. O'qituvchining malakasi - bu ta'lim olishni osonlashtiradigan qobiliyatlar yig'indisidir (Carreker & Boulware, 2015). O'qituvchi kompetentsiyasi nafaqat pedagogik kompetentsiyaning, balki kasbiy kompetentsiyaning ham ko'p qirrali tuzilishidir (Baumert va Kunter, 2006). O'qituvchi kompetentsiyasiga quyidagilar kiradi: pedagogik kompetentsiya, fan-didaktik kompetentsiya, pedagogik-tashkiliy kompetentsiya va o'z-o'zini aks ettirish kompetentsiyasi (Hospesová & Tichá, 2000), Redding (Reeding, 2014) deb hisoblaganda va Carreker & Boulware (Carreker & Boulware, 2015) "O'qituvchilarning to'rtta shaxsiy kompetentsiyasi bor, ya'ni: kognitiv kompetentsiya, metakognitiv kompetentsiya, motivatsion kompetentsiya va hissiy / ijtimoiy kompetentsiya" deydi. Ushbu kompetentsiyalar o'qituvchining malakasini baholashda baholashning yo'nalishini aniqlik bilan tanlashni talab qiladi.

Kompetentsiyaga asoslangan baholash natijalarining hisobi (xaritasi) o'qituvchilarning sifatli malaka oshirish dasturi dasturini tayyorlash uchun asos sifatida zarur. Aniq hisob kitob va tahlillarsiz ishlab chiqilgan treninglar va Malaka oshirish kurslari ko'p hollarda o'zini oqlamaydi (Silberman, 2006). Ko'pgina dasturlar aniq ehtiyojlar va tahlilisiz amalga oshiriladi (Goldstein & Ford, 2002: 10). Bu keyinchalik malaka oshirish kursining samarasiz bo'lishiga olib keladi.

Bilim, malaka va ko'nikmani rivojlantirishga asoslangan malaka oshirish kurslari hozirda ta'lim qatnashchilari o'rtasida ommalashib bormoqda (Acquah & oth., 2017). O'qituvchilarning malakasini oshirish uchun kompetensiyaga asoslangan treninglar juda zarur. O'qituvchilarning o'quv faoliyatida yetarlicha imkoniyatlar bilan ishtirok etishi kasbiy rivojlanish uchun juda muhimdir (Zineb & oth, 2017). Malaka oshirish mashg'ulotlari orqali o'qituvchilarning kasbiy kompetensiya standartlariga javob bermagan ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin. Pedagoglarning attestatsiya imtihoni ularning kasbiy rivojlanish ehtiyojlariga muvofiq o'quv dasturlarini tayyorlash va amalga oshirish uchun zarur ma'lumotlarni beraolishi kerak.

Xulosa

Ta'limda baholash bo'yicha izlanishlar, o'rganishlar va muhokamalar asosan ta'lim natijalarini baholashda olib boriladi, o'qituvchilarning malakasini baholash va tahlil qilish esa kamdan-kam hollarda muhokama qilinadi. Bu e'tibor qaratilishi kerak bo'lgan zarur sohadir, chunki o'qituvchilar malaka attestatsiyasidan o'tkazilishi ularning faoliyatini baholashning muhim qismi hisoblanadi.

Kompetensiyaga asoslangan sifatli malaka oshirish kurslari va treninglar o'qituvchining malakasini to'g'ri baholashga bo'lgan ehtiyojni ham oshiradi. Ushbu baholash natijalari o'qituvchining kasbiy faoliyatida maqsadli qarorlar chiqazish uchun ham foydali. Pedagogning faoliyatiga to'g'ri baho berish baholash orqali ham amalga oshirilishi mumkin.

O'qituvchi faoliyatining samaradorligini o'lchash o'qituvchining o'zini rivojlantirish kabi muhimdir (Darling & Hammond, 2010, 12-bet). Shuning uchun pedagogning e'tibori nafaqat o'quvchilarning bilim o'zlashtirishlari va yutuqlarga erishishlariga emas, balki kasbiy pedagoik kompetensiyalarni o'zlashtirishga ham qaratilgan bo'lishi kerak.

Test natijalari milliy, viloyatlar kesimida va individual o'qituvchining malakasi profilini taqdim etadi va o'qituvchilar malakasini oshirish dasturini tayyorlash uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Aniq tahlillar asosida o'tkazilgan o'qituvchilarning malakasini oshirish dasturlari barqaror kasbiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun muhimdir. Sifatli o'qituvchilar malakasini oshirish dasturi, o'tkazilgan kompetensiyaga asoslangan attestatsiya imtihonlari natijalari bo'yicha va past kompetensiyaga asoslangan o'qituvchilarning malakasini oshirishdan tashqari, o'qituvchilarni o'qib o'rganishda davom etadigan kadr bo'lishiga undashi mumkin. Ustozlar ilm-fan ehtiyojlari va rivojlanishiga ko'ra, o'quvchilarning ijodiy faolligini oshirish va har bir o'quvchini umrboqiy o'rganuvchi bo'lishiga ilhomlantirishi uchun kasbiy kompetensiyalarni yangilashda davom etmog'i zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. www.lex.uz

2. Acquah, P. C., Frimpong, E. B., & Borkloe, J. K. (2017). The Competency Based Training (CBT) concept of teaching and learning in the Technical Universities in Ghana: Challenges and the Way Forward. *Asia Pacific Journal of Contemporary Education and Communication Technology*, 3(2), 172c182.
3. Baumert, J., & Kunter, M. (2006). The COACTIV model of teachers' professional competence. Jerman: Center for Educational Research, Max Planck Institute for Human Development.
4. Carreker, S., & Boulware, R. (2015). The personal competencies through the eyes of the classroom teacher. Center on Innovations in Learning, Temple University, Philadelphia, PA.
5. Darling, L., & Hammond. (2010). Evaluating teacher effectiveness: how teacher performance assessments can measure and improve teaching. Washington: Center for American Progress.
6. Donaldson, G., et al. (2013). Teaching profession for the 21st century. Belgrade: Centre for Education Policy Svetozara Markovica 22/20.
7. Goldstein, I. L., & Ford, J. K. (2002). *Training in organizations: need assessment, development, and evaluation*. Belmont: Wadsworth Group.
8. Hospesová & Tichá, M. (2000). Developing mathematics teacher's competence. Research report supported by the Socrates Comenius project 87636-CP-1-2000-1-CZComenius-C31 and GACR 406/02/0829 and 406/05/2444.
9. Kabadayi, A. I. (2016). A suggested in-service training model based on turkish preschool teachersM conceptions for sustainable development. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 18(1), 5c15.
10. Mulyasa. (2013). Uji kompetensi guru dan penilaian kinerja guru. Bandung: Remaja Rosdakarya Offset.
11. Okeke, C. I., & Mtyuda, P. N. (2017). Teacher job dissatisfaction: implications for teacher sustainability and social transformation. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 19(1), 54c68.

12. Redding, S. (2014). Personal Competencies in Personalized Learning. Center on Innovations in Learning, Temple University.
13. Roelofs, E., & Sanders, P. (2007). Towards a framework for assessing teacher competence. *European journal of vocational training*, 40(1), 123c139.
14. Silberman, M. (2006). *Active learning: a handbook of techniques, designs, case examples, and tips*. San Francisco: Pfeiffer.
15. Vathanophas, V. (2007). Competency requirements for effective job performance in Thai public sector. *Contemporary management research*, 3(1), 45
16. Wilkerson, J. R., & Lang, W. S. (2007). *Assessing teacher competency: five standards-based steps to valid measurement using the CAATS model*. United States: Corwin Press.
17. Zineb, et al. (2017). The application of the competency-based approach to assess the training and employment adequacy problem. *International Journal of Education (IJE)*, 5(1), 1c18.